Kansalaisten kaivosvaltuuskunta – MiningWatch Finland ry, 27.10.2022.

Lausunto asiaan HE 126/2022 vp.

Yhteenveto

- Kun sulfidimalmin kaivannaisjätteet, eli sivukivet tai rikastushiekkajäte, ovat kosketuksissa ilman kanssa ne muodostavat rikkihappoa.
- Rikkihappo liuottaa kiven ikään kuin jauhoksi, jolloin elimistölle myrkylliset raskasmetallit ja arseeni lähtevät liikkeelle ja siirtyvät ympäristöön veden mukana (hapan kaivosvaluma). **Nämä jätteet ovat vaarallisia yli tuhannen vuoden ajan.** Ruotsin valtion tarkastusviraston (Riksrevisionen) raportin suomennos löytyy täältä.
- Näitä kaivannaisjätteitä tulee käsitellä asianmukaisesti, niiden vaarallisuus ja pitkäikäisyys huomioon ottaen. **Työkalu tähän on kaivannaisjäteasetuksen toimeenpano käytännössä.**
- **Aiheuttaja maksaa -periaatteen toteutuminen** tulisi varmistaa selkein kirjauksin, eikä esittää rajaavia ”vähintään 30 vuoden” määreitä. Ne aiheuttavat sekavan tilanteen, jossa suurimmassa osaa kaivoksia jätteiden vaikutusten arvioidaan kuin ihmeen kaupalla kestävän juuri 30 vuotta.
- Suomi on valinnut strategiakseen olla kestävän kaivosteollisuuden mallimaa. Akkustrategiassa korostetaan vastuullisuutta olennaisena osana Suomen akku- ja sähköistymissektorin kasvua, uudistumista ja brändiä. Pääasiallisina vastuullisuuden toteuttamiskeinoina mainitaan kuitenkin vain hiilidioksidipäästöt ja mineraalien jäljitettävyys[1].
- Tulisi varmistaa, että kaivoslainsäädäntö ja sen käytännön toteutus tukevat kestävän kehityksen periaatteiden toteutumista myös **laajemmin kuin näiden kahden osa-alueen kautta**. Joidenkin akkumineraalitoimijoiden puolesta on viestitty, että heidän kansainväliset asiakkaansa odottavat aitoa vastuullisuutta – globaalissa maailmassa asiat ovat läpinäkyvästi esillä. **Vähimmäisvaatimuksina ovat vesistö- ja pohjavesivaikutukset sekä haitankärsijöiden, mukaan lukien yritykset, vahinkojen korvaus.** Vihreä siirtymä ei saa tarkoittaa siirtymää mittaviin vesistö- ja pohjavesivahinkoihin.
- Kaivoslain tavoitteena on turvata yleiset ja yksityiset edut ottaen huomioon keskeiset perusoikeudet: omaisuudensuoja, elinkeinovapaus ja oikeusturva[2], ja että toiminnasta aiheutuneet vahingot ja haitat korvataan[3]. Keskeistä on, että kaivosalueen viereisille yrityksille ja yksityisille henkilöille korvataan vahingot ja haitat. **Lunastuslaki edellyttää tätä, keskeisessä roolissa on laadukas vaikutusten arviointi.** Intressivertailun kehittäminen nyt tai asteittain voisi osittain pohjautua näihin selvityksiin.
- On tärkeää varmistaa, että yhteiskunta ei joudu yrityksen vastuiden maksajaksi. Olennaista on onnistunut hankkeen taloudellinen kannattavuuslaskelma sekä kaivannaisjäteasetuksen toimeenpano. Tulee myös varmistaa, että vakuusuudistuksista ei aiheudu aikajaksoja, jolloin tietyille osa-alueille ei voi asettaa vakuutta.
- Jotta **kunta voi aidosti vaikuttaa kaivostoiminnan sijoittumiseen alueellaan** tulee huomioida, että jos malminetsintäyritys on investoinut tutkimuksiin jo miljoonia, voi olla hyvin vaikeaa tässä vaiheessa määrittää kaivostoiminnan sijoittumista, muuten kuin perustuen johonkin ennakolta määritettävään ja laskettavaan arviointiin.
- Sosiaalista hyväksyttävyyttä parantaisi **maanomistajan mahdollisuus vaikuttaa malminetsinnän tutkimussuunnitelmaan** - maanomistaja tuntee oman maa-alueensa ja sen ominaisuudet parhaiten. Malminetsintäyrityksien vapaaehtoisessa osapuolien huomioon ottamisessa on eroja. Suostumuksen prosenttiosuuden nostaminen olisi myös perusteltua vastakkainasettelun vähentämiseksi.
- **Varausalueiden kokoa tulisi pienentää.** Kaivoslakiin tulisi harkita kirjausta, että valtio omistaa mineraalit, mikä mahdollistaisi louhintakorvauksen perimisen. Maksu saataisiin käyttöön paljon nopeammin ja yksinkertaisemmin kuin monimutkainen vero.

---

1 Kansallinen akkustrategia 2025. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:2

2 HE 273/2009 vp, s. 66.

3 10.6.2011/621

Vaikka kaivosverotuksen taso on useimmissa muissa maissa paljon korkeampi kuin Suomessa, niiden mineraalivarantoihin riittää silti kiinnostusta[4]. Suomen sääntelyssä on varaa parantaa kaivosteollisuuden kestävyyden tasoa. Se on myös ainoa tapa hankkeiden sosiaalisen hyväksyttävyyden parantamiseen.

Kaivoshankkeiden yhteydessä törmäämme järjestelmällisesti ilmiöön, jossa henkilöllä ensimmäistä kertaa koskaan murenee luottamus viranomaisten toimintaan. Samaa on todettu muutamassa tutkimuksessa, joissa yli puolet vastaajista koki, että kaivoksien ja malminetsinnän valvontaa pitäisi parantaa merkittävästi[5]. Tähän on syynä toisaalta sitovien ohjeistusten ja sääntelyn puute (liittyen erityisesti kaivannaisjäteasetuksen toimeenpanoon) ja toisaalta järjestelmä, jossa konsulttiyritykset toteuttavat YVAt ja muut lupien selvitykset, jotka ovat usein puutteellisia ja toisinaan värittyneestä näkökulmasta toteutettuja. Toivomme, että tähän voitaisiin saada muutosta.

Kaivos voi myös viedä työpaikkoja, ja muilla toimialoilla voi tapahtua merkittäviä elinkeinohaittoja. Intressivertailun toteuttaminen tulisi olla päämäärä. Kaivostoiminnan kestävyyden kannalta on tärkeää varmistaa, että vähintään kaikki haitat korvataan täysimääräisesti (lunastuslain mukaan), ja että nämä prosessit olisivat sujuvia. Tämä lisäisi myös kaivostoiminnan sosiaalista hyväksyttävyyttä.

4 https://isa.org.jm/files/files/documents/20201012-RMGAnlaysis-Rev3- withLinks2.pdf , s. 22.

5 Vastaajista 55 % koki, että malminetsinnän ja kaivoksien valvontaa pitäisi parantaa merkittävästi. Kyselyn tulos on linjassa suomalaisille vuonna 2016 tehdyn asennetutkimuksen kanssa, jonka mukaan luottamus viranomaisten kykyyn valvoa ympäristövaikutuksia oli alhainen.Kantola, Jokinen & Suopajärvi (2019) Kaivostoiminnan koetut vaikutukset Kittilässä, Jartti, Litmanen, Lacey & Moffat (2017). Finnish attitudes toward mining. Citizen survey – 2016 results

1) Intressivertailun kehittäminen nyt tai asteittain on tärkeää. Vähimmäisvaatimus kuitenkin on, että haitankärsijöille, yksityishenkilölle tai yritykselle, korvataan kaikki haitat.
Lue lisää näkemyksestämme intressivertailusta täältä sekä ympäristöluvan ja kaivosluvan yhteensovittamisesta täältä.

a) Lunastuslaki koskee myös kaivoshankkeita. Maanmittauslaitoksen lunastustoimitusyksikön johtaja Mauri Asmundelan mukaan kaivostoiminnasta aiheutuviin haittoihin ja vahinkoihin lukeutuvat myös kaivosalueen ulkopuolella aiheutuvat elinkeinohaitat, kuten yrityksen omaisuuden arvon lasku ja yritystulon menetys (huomioiden tulevaisuuden menetetty yritystulo). Lisäksi arvioitavana voi olla maisemahaitta tai kiinteistön arvon lasku esimerkiksi melu- tai pölyalueella. Edellä mainittujen haittojen arvioinnissa noudatetaan varallisuuden muuttumattomuuden periaatetta[6]. Kaivoslain periaatteita myös on, että kaikki haitat korvataan.

b) Vaikutuksiin perustuvia elinkeino- ja kiinteistöhaittoja ei arvioida virallisuusperiaatteen mukaan, vaan haitankärsijän täytyy itse esittää vaatimus haittaan perustuvasta korvauksesta[7]. Maanmittauslaitos tämän jälkeen selvittää asiaa, mutta mikäli YVAssa tai ympäristöluvassa on esitetty puutteellisia vaikutusten kuvauksia, voi haitankärsijän olla haastavaa saada kaivoslain tarkoittaman korvaus kaikista haitoista. Melu, pöly ja tärinä tulisi myös arvioida tarpeellisella tarkkuudella. Ne eivät tällä hetkellä sisälly ympäristönsuojelulakiin, mistä syystä niiden vaikutukset tulisi arvioida kaivostoimituksessa. Meluun perustuvaa kiinteistöarvon alenemista on korvattu lunastustoimituksissa muiden teollisuushankkeiden yhteydessä[8]. Näiden haittojen arvioimisessa on olennaista selvitysten ja vaikutusarvioiden laatu ja oikeellisuus, joihin maanmittauslaitos voi tukeutua. Tällöin korvaukset myönnetään oikeudenmukaisesti.

c) Konsulttivetoisen ympäristövaikutusten arvioinnista ja muiden vaikutusarviointien toimivuudesta tulisi tehdä selvitys. Tässä on ollut huomattavia ongelmia, katso lisää täältä. YVAt ja muut vaikutusanalyysit eivät saisi olla puolueellisia eivätkä kaivosyritysten suoraan maksamia, mikä tuntuu vääristävän kuvaa. Niiden tulisi olla akateemisesti tehtyjä - näkemyksemme mukaan Sykellä olisi näihin paras asiantuntemus. Lue lisää aiheesta täältä.

Puutteellisesti tehdyt YVAt kuluttavat yksityishenkilöiden ja yritysten varoja, kun niitä joudutaan ratkomaan oikeusasteissa ympäristölupa- ja kaivoslupapäätösten yhteydessä. Ne huomattavasti pidentävät lupaprosesseja, ja aiheuttavat sen, että haitankärsijöiden on vaikea tai mahdotonta saada korvauksia tai saada vakuuksien turvaa tulevista haitoista kaivostoimituksessa. Kaivostoimitusta voi kuitenkin haitankärsijänä pyytää uudelleen haitan ilmetessä, niin selvitysten puutteellisuus pitkittää ja monimutkaistaa prosesseja sekä lisää haitankärsijöiden (psykologista ja taloudellista) kärsimystä. Selkeät asialliset ympäristövaikutusten arvioinnit, sisältäen kiinteistön arvon alenemiset, maisemahaitat, elinkeinohaitat ynnä muuta, rahallisesti jonkinlaisessa suuruusluokassa arvioituna tulisi sisällyttää ympäristövaikutusten arviointiin, yhdessä sulkemisvakuuksien kanssa.

d) Koska näitä haittoja voidaan arvioida kaivostoimituksessa lunastuslain mukaisesti, olisi selkeyden vuoksi tärkeää kirjata kaivoslakiin myös kaivoksen korvauksien kohdalle: Kaivosalueen ulkopuolella “korvattavia

6 Henkilökohtainen kommunikaatio, Maanmittauslaitoksen lunastustoimitusyksikön johtaja Mauri Asmundela, 26.10.2022.
7 Henkilökohtainen kommunikaatio, Maanmittauslaitoksen lunastustoimitusyksikön johtaja Mauri Asmundela, 26.10.2022.
8 Henkilökohtainen kommunikaatio, Maanmittauslaitoksen lunastustoimitusyksikön johtaja Mauri Asmundela, 26.10.2022.

vahinkoja ja haittoja olisivat muun muassa omaisuuden vahingoittuminen tai käytön estyminen taikka omistusoikeuteen perustuvan varallisuusarvoisen edun menettäminen, mukaan lukien omaisuuden siirtäminen ja toisenlaiseksi muuttaminen sekä kiinteistön tai investointien arvon aleneminen.” Tämä on kirjauksena tällä hetkellä ainoastaan malminetsintäalueen kohdalla, ja aiheuttaa epäselvyyttä haitankärsijöiden kohdalla. Tämän kohdan olisi tärkeää olla selkeästi tiedossa myös kaivosyrityksillä, jotta ne voivat varautua kustannuksiin myös tämän osalta.

2. Onnistunut hankkeen taloudellisen kannattavuuden arviointi

a) Lakiesityksessä on positiivista hankkeen taloudellisen kannattavuuden arviointi. Taloudellisen kannattavuuden arvioimisessa on kuitenkin olennaista tietää kaivannaisjätteiden jätehuoltosuunnitelma, jätteiden luokittelu vaarallisuuden mukaan ja kaivoksen sulkemissuunnitelma, koska ne muodostavat valtaosan hankkeen vakuuksista. Esimerkiksi Keliberin Rapasaaren kaivosluvassa (ei lainvoimainen) kaivoslain mukainen vakuus oli 95 000 euroa, kun taas ympäristöluvan vakuudeksi esitettiin 1 627 027 euroa. Kaivoksen sulkemistoimenpiteiden vakuudeksi esitettiin ympäristölupahakemuksessa 9 943 988 euroa (kattaen Rapasaaren kaivoksen ja Päivänevan rikastamon). Ympäristöluvan tiedot ovat siis olennaisia taloudellisen kannattavuuden määrittämisessä.

b) Nämä selvitykset sisältyvät tällä hetkellä ympäristölupaan. Ympäristölupa ja kaivoslupa tulisikin käsitellä samanaikaisesti, pakollisessa yhteensovittamisessa.

c) Jos ympäristölupaa ja kaivoslupaa ei käsitellä samanaikaisesti, niin silloin kaivoksen vakuudet, kannattavuuslaskelma, yleisten ja yksityisten etujen määräykset tulisi tarkistaa ympäristöluvan myöntämisen jälkeen. Tämä johtuu siitä, että kaivoshankkeen yksityiskohdat ovat vasta ympäristöluvan selvitysten jälkeen tiedossa, ja saattavat muuttaa kokonaiskuvaa.

- Kaivoslaissa (10.6.2011/621) todetaan, että kaivoslain yleisen ja yksityisen edun määräyksiä voidaan määrätä tarkistettavaksi määräajoin, nimenomaan haitankärsijöiden oikeuksien ja etujen huomioon ottamisen suhteen.[9] Näkemyksemme mukaan tämän tulisi ehdottomasti kattaa tilanne, jossa ympäristölupa myönnetään vasta kaivosluvan jälkeen, tarkoittaen että kaivosluvan määräykset tulisi tällöin tarkastaa ympäristöluvan myöntämisen yhteydessä.

- Pykälästä 62 tulisi poistaa kohta “Lupamääräysten tarkistaminen ei saa sanottavasti vähentää kaivoshankkeesta saatavaa hyötyä.” Ottaen huomioon, kuinka paljon ympäristöluvan tiedot saattavat muuttaa käsitystä hankkeen jätteenhuolto- ja sulkemiskustannuksista ja niiden vaikutuksista, on ristiriitaista, että hankkeen kannattavuuslaskelma tai siitä saatava hyöty ei saisi tässä vaiheessa muuttua.

d) Kaivostoimituksessa arvioidaan korvauksia kaivoksen aiheuttamista vahingoista ja haitoista vasta ympäristöluvan myöntämisen jälkeen. Näitä haittoja tulisi kuitenkin arvioida lunastuslain periaatteet huomioiden (ks. yllä) kaivoslain kaivosvakuudessa, jotta voidaan selvittää hankkeen yleistä kannattavutta. Näiden korvauksien arvioiminen olisi luontevaa YVAssa.

e) Koska kaivostoimituksessa arvioidut kaivostoiminnasta aiheutuvat elinkeinohaitat, kuten yrityksen omaisuuden arvon tai yritystulon lasku voivat nousta mittaviin summiin (kuten esimerkiksi Ylläksen tapauksessa, missä yritykset ja yksityishenkilöt ovat käyttäneet 350 000 euroa asian haastamiseen

9 HE 273/2009 vp. s. 189 ja pykälä 62

oikeusasteissa), niin on nimenomaan täysin oleellista hankkeen toteuttamismahdollisuuksien selvittämisen osalta kartoittaa myös nämä vakuudet kaivoslain vakuuksien yhteydessä.

- Hallituksen esityksessä todetaan, että “kaivostoiminnasta aiheutuvat vahingot ja haitat arvioidaan kaivoslain 8 luvun mukaisessa kaivostoimituksessa eikä kaivosvakuus siten kata edellä mainittuja vahinkoja ja haittoja”[10]. Tähän ei lakiesityksessä tällä hetkellä ehdoteta muutosta.
Kaivostoiminnasta aiheutuville vahingoille ja haitoille on välttämätöntä asettaa vakuus, koska a) ne voivat joissain tapauksissa olla mittaluokassa erittäin suuria b) haitankärsijöitä täytyy suojata kaivosyrityksen mahdolliselta konkurssilta. Tätä valottaa parhaiten Ylläksen Hannukaisen kaivoshankkeen tapaus, ja siellä olevien haitankärsijöiden määrä ja mittavat investointien sekä yritystulon menetykset. Hannukaisen kaivoshankkeen välittömässä läheisyydessä on kaksi hiihtokeskusta ja yli sata muuta matkailuyritystä. Useammassa matkailijakyselytutkimuksessa matkailukeskuksen kävijämäärien arvioidaan tippuvan noin puoleen mikäli Hannukaisen kaivoshanke avataan. Lue lisää täältä.

- Tässä tulisi ottaa huomioon TaV mietintö Kaivoslaki NYT -kansalaisaloitteeseen, jossa todettiin, että pitkäaikaiset haitat matkailuun tulee huomioida. Matkailun haittojen korvauksien tulee siis kattaa pitkäaikaiset haitat.

3. Tulee varmistaa, että suljettu kaivosalue ja ympäristön pilaantumisen estäminen ei jää yhteiskunnan maksettavaksi - kaivannaisjäteasetus

- Jotta kaivoslain tarkoittama sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä kaivostoiminta olisi mahdollista, on äärimmäisen tärkeää että vuonna 2013 säädetty kaivannaisjäteasetus pannaan käytäntöön. Kaivannaisjätedirektiivi tuli voimaan vuonna 2006 (2006/21/EY) ja kaivannaisjäteasetus vuonna 2013 (190/2013). Ne ovat edistyksellistä lainsäädäntöä, ja jos asiat hoidettaisiin niiden mukaisesti, niin kaivostoiminta olisi Suomessa kestävämmällä pohjalla.

- Aiheuttaja maksaa -periaatteen toteutuminen tulee varmistaa. 30 vuoden jälkihoidon vaatimus aiheuttaa sekavan tilanteen, jossa suurimmassa osaa kaivoksia jätteiden vaikutusten arvioidaan ihmeen kaupalla kestävän vain juuri sen tasan 30 vuotta. Rakenteita tehdään kestämään “vuosikymmeniä”. EU:n primäärilainsäädäntöön kuuluvan “aiheuttaja maksaa”- periaatteen toteutuminen tulisi varmistaa kirjauksin. Tämä on olennaista, koska jos kaivosyritykset joutuvat kantamaan tosiasiallisen vastuun, se vaikuttaa kaivosten suunnitteluun ja vähentää suurien ympäristöongelmien riskiä tulevaisuudessa. Tämä on toki myös kaivannaisjäteasetuksen tarkoitus, mutta on hyvä ettei hämääviä kirjauksia ole kaivoslaissa.

Katso pykäläkirjaukset liitteestä 1.

4. Vakuuksille ei saisi jäädä katveaikaa

- Nykyisen lain mukaan ympäristönsuojelulain vakuus kattaa jätealueiden vakuudet ja kaivoslain vakuus muut vakuudet, jotka liittyvät mm. jälkihoitoon ja ympäristön pilaantumiseen. Kaivoslain uudistuksen tavoitteena oli vakuuksien vahvistaminen ja sen varmistaminen, että vastuut kannetaan kaikissa tilanteissa. Kaivoslain 108§ on kuitenkin kavennettu suppeammaksi määrittämällä suljettu kolmen kohdan lista

10 Hallituksen esitys kaivoslaista, 2022. sivu 27

asioista, joita vakuuden tulisi kattaa. Hallituksen esitykseen on kirjattu pitkä lista asioista, joita vakuudella ei voisi kattaa, kuten ympäristölupaviranomaisen toimivaltaan liittyvät asiat, kaivostoiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot, muut kuin kaivosviranomaisen lopettamispäätöksessä määrittelemät asiat, laissa yksilöimättömät asiat ja lopettamispäätöksen jälkeen ilmenevät asiat[11].
- Ympäristönsuojelulaki kattaa ainoastaan jätealueista aiheutuvan pilaantumisen. Tämän ulkopuolelle jää rikastamosta, louhoksesta, tai vesialtaista, jotka eivät ole jätealueita, johtuva pilaantuminen, kuten pilaantuneet maat ja vedet. Nykyisessä laissa näistä aiheutuva pilaantuminen tulisi kattaa kaivoslain vakuuksilla.
- Vaikka ympäristönsuojelulain vakuuksia selvitetään, jotta aukkoja vakuuksien kattavuuteen ei aiheutuisi, niin mikään ei takaa, että asia saadaan korjattua seuraavan hallituskauden aikana. Tämä tarkoittaa, että ennen kuin ympäristönsuojelulakia saadaan muutettua jää väliin aika, jolloin lain mukaan näille pois suljetuille alueille ei voi asettaa vakuutta. Kaivoksien lupapäätöksiä ja lopettamispäätöksiä, joita tullaan myöntämään tänä aikana, voi olla vaikea tai mahdoton muuttaa. Tämä voi aiheuttaa hyvin suuria kustannuksia lain mahdollistamien vakuuksien ulkopuolelle jäävistä alueista.
- On myös ristiriitaista, että vakuuksia ei voisi määrätä kaivostoiminnaista aiheutuviin vahinkoihin ja haittoihin[12]. Esimerkiksi kaivoksen vieressä sijaitsevalle yritystoiminnalle ei voisi määrittää vakuutta suojaamaan kaivoksen mahdollisesti aiheuttamilta vahingoilta tai haitoilta. Tämä tarkoittaa, että jos kaivos myöhemmin ajautuisi konkurssiin, ei haittoja voisi enää saada korvattua.
- Johtuen parhaillaan suljettavana olevista kaivoksista ja vireillä olevista sulkemisluvista vakuuksien ajallinen katvealue voisi tarkoittaa jopa miljardiluokan kustannuksia.

Katso pykäläkirjaukset liitteestä 1.

5. Kunnan mahdollisuus päättää kaivostoiminnan sijoittumiseen alueellaan

- Kunta voi vastustaa malminetsintää vain, jos malminetsinnän toimenpiteistä itsestään voi osoittaa aiheutuvan haittaa kaavoituksen mukaiselle toiminnalle. Malminetsintää ei siis voi vastustaa sillä perusteella, että kaivostoiminta ei sovi oikeusvaikutteisen kaavan alueelle.
Esimerkiksi Itä-Suomen hallinto-oikeus totesi Tuusniemen päätöksessään vuonna 2020, että ”Kaivoslain esitöissä (HE 273/2009 vp, s. 101) on 46 §:n 1 momentin 6 kohdan osalta todettu, että malminetsintäluvan mukainen toiminta ei useimmissa tapauksissa ole sellainen, että sen voitaisiin katsoa vaikeuttavan oikeusvaikutteisen kaavan toteuttamista”[13]. Oikeus ei hyväksynyt kunnan vaatimusta malminetsintäluvan kumoamisesta.
- Koska lakiesitys painottaa kunnalle oikeutta vaikuttaa kaivostoiminnan sijoittumiseen kaavoituksella, tämän tulisi ulottua myös malminetsintään, eturistiriitojen välttämiseksi.
- Lakiesityksessä todetaan, että malminetsintäluvan ei voida katsoa perustavan investoinneille sellaista suojaa, jonka perusteella luvanhaltijalla olisi ehdoton ja rajoittamaton oikeus kaivoslupaan[14]. Jos malminetsintäyritys on käyttänyt mittavia summia alueen tutkimiseen, ja on paikallistanut esiintymän, kunnan voi olla kuitenkin hyvin vaikea kieltää kaivostoiminta alueella.

---

11 Hallituksen esitys kaivoslaista, 2022. sivu 29 toinen kappale 19

12 Hallituksen esitys kaivoslaista, 2022. sivu 27: ”Huomion arvoisena kaivoslain mukaisen vakuussääntelyn osalta on pidettävä sitä, että kaivostoiminnasta aiheutuvat vahingot ja haitat arvioidaan kaivoslain 8 luvun mukaisessa kaivostoimituksessa eikä kaivosvakuus siten kata edellä mainittuja vahinkoja ja haittoja. Tähän perusasetelmaan ei esitetä muutosta.”

13 Itä-Suomen hallinto-oikeus päätös Tuusniemen Rääpysjärvi 20/0057/3, s. 14.

14 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kaivoslain muuttamisesta, 2022. s. 18

- Jos kunta päättää kaivostoiminnan sijoittumisesta vasta kaivosluvan yhteydessä (eikä siis jo malminetsintäluvan yhteydessä), niin sijoittajansuojan kannalta on ongelmallista, jos päätöksiä ei voi ennakoida. CETA-sopimuksen näkökulmasta intressejä ”olisi avattava riittävästi jo säädöstasolla ja niitä olisi tulkittava yhdenvertaisesti kaikkiin hakijoihin (mm. CETA 8.6 artikla)”[15]. Vertailtavien osa-alueiden tulisi olla kaikille samat, eikä eroja saisi olla esimerkiksi eri kuntien ja hakijoiden välillä[16]. Sijoittajan tulee pystyä laskemaan riittävällä todennäköisyydellä, että voisiko kaivosluvan saada kyseiselle alueelle. CETA-sopimus on merkittävä, sillä yli puolet Suomen tämänhetkisistä kaivosyrityksistä on kanadalaisomistuksessa.
- Intressivertailuselvityksen työryhmä tulkitsee raportissaan Marinin hallitusohjelman kirjausta kunnan oikeudesta kaavoittaa kaivostoiminnalle niin, että se ulottuu myös malminetsintään. “Kunnat, jotka kaavoituksella kieltävät alueellaan raaka-aineiden tuottamisen kaivostoiminnassa, eivät ole myöskään malminetsinnän kohdealueita. “[17]
- Malminetsinnän ja tuulivoiman välisiä ristiriitoja on kehittymässä usealla paikkakunnalla[18]. Niistä ilmenee, että malminetsintäyritykset kokevat omaavansa jonkinlaista omistamisen suojaa malminetsintäluvan alueella. Kysymys siitä, että mikä taho päättää toimintojen sijoittumisesta on merkittävä, kun huomioidaan malminetsintäalueiden laajuus ja malminetsintäluvan kesto, joka on lyhimmillään 10 vuotta. Lue aiheesta lisää täältä.[19]

Katso pykäläkirjaukset liitteestä 1.

6. Malminetsinnän ja kaivostoiminnan sosiaalisen hyväksynnän parantaminen

- Olisi hyvä, että pelkän yksisuuntaisen tiedotustilaisuuden järjestämisen sijaan malminetsintäyritys velvoitettaisiin neuvottelemaan tutkimusten sijainnista maanomistajan kanssa, kuten Ruotsissa. Maanomistaja tuntee alueensa parhaiten: Parantamalla maanomistajien mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan sijoittumiseen omalla maallaan vähennetään malminetsinnän ympäristö- ja sosiaalisia vaikutuksia. Maanomistaja kokee, että hänellä säilyy jonkinlainen vaikutusvalta maa-alueeseensa. Yksityiskohtainen suunnitelma tulisi toimittaa myös malminetsintälupahakemukseen. Neuvotteluun velvoittamista tukee myös se, että malminetsintäyritysten välillä on huomattavia eroja siinä, miten ne vapaaehtoisesti ottavat huomioon haittojen vähentämistoimet. Siten pelkkä tiedotustilaisuus ei varmista toimia haittojen vähentämiseksi, eikä maanomistajan mahdollisuutta vaikuttaa elinympäristöön koskevaan päätöksentekoon[20].

15 Intressivertailu kaivoslain lupaprosessin osana, 2022 s. 253
16 Intressivertailu kaivoslain lupaprosessin osana, 2022 s. 254
17 Intressivertailu kaivoslain lupaprosessin osana, 2022, s. 35
18 Esimerkiksi Lakeuden Malmi Oy, Haapavesi ML2020:0017. https://tukes.fi/documents/5470659/54028939/ML2020_0017_Haapavesi_8_LakeudenMalmiOy_päätös_uusi.pdf/
19 www.kaivosvetoomus.fi/lisätietopaketti/tuulivoima/

20 Hallituksen esitys kaivoslaista 2022, s. 71: “Ehdotuksella on myönteisiä vaikutuksia kansalaisten tiedonsaantiin kaivoslain mukaisista hankkeista, koska esityksessä ehdotetaan yleisölle avoimien tilaisuuksien järjestämistä vuosittain kaivosluvan ja malminetsintä-luvan alaisista hankkeista ja kullanhuuhdonnasta. Tilaisuuksien järjestämisvelvoitteella edistetään jokaisen oikeutta terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon (perustuslain 20 §:n 2 momentti). “

- Malminetsinnässä on kyse laajoista alueista, sillä Suomen maapinta-alasta 2,65 %:lla[21] on joko aktiivinen malminetsintälupa tai malminetsintälupahakemus (jotka hyväksytään poikkeuksetta). Tulevaisuudessa määrä tietenkin kasvaa. Malminetsintätoimenpiteistä intensiivisimpiä on kairaus.
Vaaraa pohjavedelle aiheutuu kairauksessa käytetyistä kemikaaleista eli apuaineista ja kairaamisesta kallioperään, joka sisältää haitallisia mineraaleja. Kumpaakaan ei oteta nykylain puitteissa huomioon. Johtuen ympäristöriskeistä maanomistajan luvalla tapahtuva kairaus tulee yksiselitteisesti kieltää kaivoslaissa. Maanomistajan luvituksessa jäävät muiden oikeudet ja toiminnan riskit huomiotta.

- Maanomistajien suostumuksen prosenttimäärän nostaminen vähentäisi maanomistajien vastakkainasettelua kaivoshankkeessa. Pekka Vihervuoren selvityksessä esitettiin 2/3 maanomistajista suostumusta.

Katso pykäläkirjaukset liitteestä 1.

7. Varauksien ja malmientsintäalueiden koko on liian suuri
- Varaukset vaikuttavat kymmenien tuhansien ihmisten oikeuksiin. Koolla tulisi olla 900 hehtaarin yläraja, kuten aiemmassa kaivoslaissa. Euron varausmaksu per hehtaari rajoittaa kokoa jonkin verran, mutta todennäköisesti ei riittävästi. Kysymys onkin, että mikä on varausjärjestelmän tarkoitus – onko tarkoitus, että varataan kaikki maakunnan malmiesiintymät, vai onko tarkoitus valmistella malminetsintälupahakemusta? Jos tarkoitus on malminetsintälupahakemuksen valmistelu, niin siinä tapauksessa 900 hehtaaria tulisi olla maksimikoko.
- Varauksissa tulisi olla kiinteistöjen selvitys- ja ilmoitusvelvollisuus ja valitusoikeus. Myös malminetsintäluvilla tulisi olla maksimikoko. Tällä hetkellä yhdellä malminetsintäluvalla pyritään varaamaan monta esiintymää.

8. Lakiin tulisi kirjata valtion omistavan kaivosmineraalit
Suomessa lainsäädäntö poikkeaa kaivosmineraalivarantojen omistuksen suhteen muista EU-maista, joissa joko valtio tai maanomistaja omistaa kaikki mineraalivarannot. Kaivoslakiin tulisi harkita kirjausta, että valtio omistaa mineraalit, mikä mahdollistaisi louhintakorvauksen perimisen. Maksu saataisiin käyttöön paljon nopeammin ja yksinkertaisemmin kuin monimutkainen vero.
“Kaivosvero” voitaisiin saada voimaan maksuna/korvauksena jo 2023 kirjaamalla kaivoslakiin Ruotsin tapaan valtion omistavan mineraalit, ks. VM kaivosveromietintö.
Maksu tulisi suunnata valtiolle, sillä valtio kantaa viimesijaisen ympäristövastuun ja siitä aiheutuvien kulujen kattamisen niissä poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa valtio joutuu vastaamaan toiminnanharjoittajan sijasta osasta tai kaikista jälkihoitokuluista, kun toiminnanharjoittajaa ei enää ole, tätä ei tavoiteta tai ei saada täyttämään velvoitteitaan.

LIITTEET

Liite 1
Ehdotukset lakikirjauksiksi

21 Tilanne 3/2022. Mukaan laskettu myös vanhan kaivoslain mukaiset valtaukset.